

Innst. 286 L

(2010–2011)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Prop. 64 L (2010–2011)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om endringer i valgloven og kommuneloven (ombudsplikten, forsegling av valgurner mv.)

Til Stortinget

1. Bakgrunn

Kommunal- og regionaldepartementet fremmer i proposisjonen forslag om enkelte endringer i lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) og i lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven).

Det fremmes forslag til følgende endringer i valgloven:

- En plikt for folkeregistret til å etablere et foreløpig manntall pr. 1. april, basert på stemmerettsvilkårene, til kontroll av valglistene – valgloven § 2-5.
- En rett til å be seg fritatt fra å stille til valg – valgloven § 3-4.
- Krav om at listekandidater ikke kan tjenestegjøre som stemmemottakere eller valgfunksjonærer – valgloven §§ 8-2 og 9-3.
- Krav til forsegling av valgurner under stemmegivningen – valgloven §§ 8-4 og 9-5.
- Lørdag skal likestilles med helligdager ved beregning av frister etter loven – valgloven § 15-5.

Det fremmes samtidig forslag til følgende endring i kommuneloven:

- Krav om at listekandidater ikke er valgberettigede til stemmestyre – kommuneloven § 14.

Det foreslås at endringer vedrørende begrensninger i valgbarhetsvilkårene for listekandidater, samt at de ikke kan tjenestegjøre som stemmemottakere eller valgfunksjonærer, ikke iverksettes før etter valget i 2011.

1.1 Høring

Ved brev av 31. mai 2010 sendte Kommunal- og regionaldepartementet på høring forslag om endringer i valgloven. I høringsnotatet redegjorde departementet også for evalueringen av stortingsvalget i 2009. Departementet har mottatt høringsuttalelser fra 101 instanser. Av disse skriver 18 at de ikke har merknader til departementets forslag.

Etter anmodning fra departementet har DIFI utredet alternativer for organisering av valgarbeidet på statlig nivå. Deres rapport «Valgets kval? Utredning for etablering av en sentral valgenhet», DIFI rapport 2010:3, ble sendt på høring 11. mai 2010. Totalt 74 instanser har avgitt uttalelse til rapporten.

Høringsuttalelsene er nærmere presentert i proposisjonen.

1.2 Prinsipielle synspunkter på endringer i valgloven

Departementet viser til at i Norge nytes en høy grad av tillit til at valggjennomføringen er korrekt. Dette er imidlertid et forhold som krever kontinuerlig fokus slik at tilliten opprettholdes. Departementet peker derfor på viktigheten av at det ikke innføres system- og regelendringer uten at det er gode grunner til dette. Gjennomføring av valg krever at det etableres et omfattende apparat i hver enkelt kommune, med mange detaljerte rutiner som alle valgfunksjonærer må sette seg inn i for å sikre en korrekt valggjennomføring. Valget gjennomføres annet hvert år og er ingen rutineoppgave, noe som gir utfordringer

med hensyn til å sikre kontinuitet. All erfaring tilsier at system- og regelendringer bidrar til at risikoen for feil øker. Feilene kan føre til at velgere ikke får stemt, eller til at stemmer blir forkastet. Departementet mener det er viktig å utvise varsomhet med å innføre endringer som gjelder selve stemmegivningen, dersom det ikke er åpenbare grunner som gjør seg gjeldende.

2. Evaluering av stortingsvalget i 2009

2.1 Sammendrag

I etterkant av stortingsvalget har departementet evaluert gjennomføringen av valget ved å foreta en bred spørreundersøkelse til kommuner og fylkeskommuner.

OSSE (Organisasjon for samarbeid og sikkerhet i Europa) gjennomførte en begrenset valgobservasjon ved valget.

I 2009 ble for første gang kirkevalg og stortingsvalg avholdt samtidig. Kirken er selv ansvarlig for gjennomføring av kirkevalget, og valget er grundig evaluert av kirken selv.

Ved stortingsvalget 2009 prøvde departementet ut en designløsning for nytt valgutstyr i valglokalene i fire kommuner, mens nye stemmesedler ble prøvd ut i ett fylke. Forsøket ble evaluert av velgere og valgmedarbeidere under valgtinget og i etterkant av valggjennomføringen.

Stortingets fullmaktskomité omtalte i sin innstilling til Stortinget om godkjenning av valget (Innst. 1 S (2009–2010)) noen problemområder rundt valggjennomføringen.

Statistisk sentralbyrås offisielle valgstatistikk fra stortingsvalget i 2009 blir nærmere omtalt i proposisjonen.

Departementet viser til at evaluering av gjennomføringen av valg er et meget nyttig instrument når det skal vurderes eventuelle endringer i regelverket. Evalueringen gir gode svar på hva som eventuelt ikke fungerer like bra. Departementet ser det også som svært positivt at funn fra evalueringen benyttes aktivt i kommunene. Det er viktig at den enkelte kommune tar seg tid til å evaluere egen gjennomføring. Dette gir et godt erfaringsmateriale. Funn fra evalueringen vil også bli benyttet i opplæringsøyemed i forkant av neste valg.

Tilgjengelighet til valglokalene er et særskilt tema ved valget i 2011. Departementet viser til at den nye diskrimineringsloven er iverksatt og stiller krav til aktiv tilrettelegging i offentlige lokaler. I tillegg til den generelle evalueringen vil departementet ved neste valg særskilt ta sikte på å evaluere tilrettelegging og tilgjengelighet til valglokaler.

2.1.1 Tidligstemmeordningen

Departementet viser til at formålet med tidligstemmeordningen er på en enkel måte å tilrettelegge for valg for enkelte grupper som ellers ikke ville fått stemt. Departementet mener ikke det er hensiktsmessig å innføre en fullskalaordning for forhåndsstemmegivning fra 1. juli innenriks. I Norge tilrettelegges det for en relativt omfattende forhåndsstemmegivning sammenlignet med andre land.

Velgere som ønsker å tidligstemme, må henvende seg til kommunen og avtale tid for å avgi stemme, mens det ved ordinære forhåndsstemmemottak fra 10. august er muligheter til å stemme ved ett eller flere godt organiserte forhåndsstemmemottak på ulike steder i kommunen. Ordinær forhåndsstemmegivning gir et mye mer omfattende tilbud, både med hensyn til åpningstider og antallet stemmesteder, enn det tidligstemmeordningen gjør.

Noen av høringsinstansene har pekt på at det kompliserer tidligstemmeordningen at det ikke foreligger ordinære stemmesedler med kandidatnavn per 1. juli. Departementet ser imidlertid ikke dette som et stort problem. Inntil de ordinære stemmesedlene foreligger, skal velgerne benytte departementets generelle stemmeseddel. Velgere som ønsker å gi personstemmer kan eventuelt benytte utskrifter av godkjente valglister, for eksempel fra Internett. Alle valglister skal være ferdig godkjent innen 1. juni. For øvrig peker departementet på at det er kommunene eller fylkeskommunene selv som skaffer ordinære stemmesedler og dermed har mulighet til å påvirke når disse skal være ferdige.

Departementet viser til at tidligstemmeordningen er ny, og at det bør høstes ytterligere erfaringer fra hvordan ordningen virker ved valget i 2011. For å sikre en god gjennomføring vil departementet sørge for at tidligstemmeordningen blir tema også under opplæringen i forkant av neste valg.

2.1.2 Forhåndsstemmegivningen

Ved forrige valg pekte departementet på at det ved valg av forhåndsstemmestед særlig må vurderes hvordan man når ungdom. Valgstyrene ble derfor oppfordret til å vurdere stemmegivning på videregående skoler, folkehøgskoler og universiteter/høgskoler.

Evalueringen viser at vel 20 prosent av kommunene har hatt tilbud på universitet og videregående skoler. Departementet mener dette er bra. Generelt gis det imidlertid tilbakemeldinger på at slike steder ikke alltid er egnet for stemmemottak. Noen oppgir at få stemmer mottas, andre at stedet er lite sentralt og at andre lokaler dermed er bedre egnet. Tilsvarende vurderinger gjøres når det gjelder sykehus.

I Innst. 69 S (2010–2011) ba kontroll- og konstitusjonskomiteen departementet «leggja til rette for å

utvida ordninga med bemanna stemmelokale på universitet og høgskular ved framtidige val».

Det er kun i underkant av 20 prosent som ikke har vurdert tilrettelegging for stemmegivning på videregående skoler. Enkelte av disse sier at spørsmålet vil bli vurdert ved neste valg. Tallene viser etter departementets vurdering at lokale forhold må være utslagsgivende for om det tilrettelegges for stemmegivning på disse stedene. Kommunene bør derfor ikke pålegges å tilrettelegge for stemmegivning på videregående skoler, universitet og høgskoler. Departementet oppfordrer imidlertid kommuner som ikke har vurdert slik stemmegivning om å gjøre det i forkant av neste valg.

Departementet mener det heller ikke er grunn til å pålegge forhåndsstemmegivning på andre særskilte steder utover det som alt følger av loven. Kommunene må foreta sine egne vurderinger ut fra kravet til best mulig tilrettelegging basert på de lokale forholdene.

I tillegg til det som er sagt om tilrettelegging på videregående skoler, universitet og høgskoler, peker departementet på to forhold som bør vies mer oppmerksomhet foran neste valg; bruk av rådhus og kjøpesenter som sted for stemmegivning.

Tradisjonelt tilrettelegger svært mange kommuner forhåndsstemmemottak i rådhus og/eller service-torg, noen ganger som eneste sted. Departementet mener kommunene bør vurdere om dette faktisk sikrer best mulig tilgjengelighet og tilrettelegging. Det er viktig å sikre god deltakelse ved valg og dermed å legge stemmegivning til steder der velgerne ferdes. Evalueringen viser at det gis gode tilbakemeldinger på forhåndsstemmemottak på kjøpesenter. Det er i dag god infrastruktur i tilknytning til kjøpesenter, samtidig som kjøpesentre normalt har god tilgjengelighet og er godt tilrettelagt for alle, uavhengig funksjonsevne.

Departementet vil oppfordre det enkelte valg-styre til en grundig gjennomgang av sted for forhåndsstemmegivning med tanke på hvordan det best kan tilrettelegges for valg og ut fra best mulig tilgjengelighet for velgere.

Dette temaet vil bli viet særlig oppmerksomhet ved opplæring i forkant av neste valg. Departementet vil også omtale i valghåndboken hvordan stemmegivning best kan tilrettelegges på kjøpesenter.

2.1.3 Gjennomføring av stemmegivning på valgting

Departementet viser til resultatet av evalueringen av stortingsvalget 2009 og mener at den uttrykker at det er lokale forhold som er avgjørende for tilrettelegging for valg, totalt sett for hele forhåndsstemmeperioden og for hensiktsmessigheten av todagens valgting. Departementet peker på viktigheten av god

tilrettelegging og tilgjengelighet, slik at velgerne gis de beste muligheter til å delta ved valg.

2.1.4 Åpningsstider på valgtinget

Departementet viser til at det ikke er krav i loven til minimum åpningstid i valglokalene. Etter departementets vurdering er det ikke hensiktsmessig med slike regler. Siden antallet velgere som hører til hvert valglokale varierer sterkt, vil også behovet for når lokalet skal åpne og stenge, samt hvor lenge det er åpent, variere sterkt fra kommune til kommune. Dette er forhold som best kan vurderes av det enkelte valgstyre lokalt. Behovet for kveldsåpne valglokaler er særlig fremtredende i større kommuner og i såkalte pendlerkommuner. Det er derfor naturlig at valglokalene rundt om i landet vil stenge til ulike tidspunkter.

Departementet ser at det er en utfordring for landets valgstyrene å nå ut til velgerne med informasjon om valglokalenes ulike åpningstider. I dag gis valginformasjon via ulike medier, som for eksempel på valgkort til alle velgere, ved husstandsbrosjyrer, ved kunngjøringer i aviser, på kommunenes nettsider og via radio og fjernsyn. Det er viktig at kommunene informerer godt lokalt om valglokalenes åpningstider.

2.1.5 Logistikk i valglokalene på valgdagen

Departementet viser til at både stemmestyrene og valgstyrene er pålagt å bokføre alt som behandles på valgtinget, jf. valgloven § 10-7, jf. valgforskriften § 41. Departementet viser til at formularer for protokollering og disses krav formelt er en forskrift og at kommunene er forpliktet til å benytte disse. Av formularene fremgår at antallet kryss i manntallet skal avstemmes mot stemmer avgitt og at avvik skal grunngis.

Departementet viser til at det er store variasjoner i antall stemmeberettigede i kretsene – fra ca. 4 i den minste kretsen til over 10 000 i de største, noe som gjør at det er vanskelig å gi pålegg om standardiserte løsninger for hvordan lokalene skal utformes. Ulikheter i kretsene tilsier noe ulik organisering og logistikk i valglokalene.

Etter departementets vurdering kan organiseringen av valgtinget bidra til å redusere muligheten for feil, og departementet mener at stemmegivningen i valglokalet har tre sentrale elementer som skal gjennomføres ved stemmestyrets bord:

1. valgfunksjonæren skal krysse av i manntallet for velgerens navn
2. valgfunksjonæren skal stemple stemmeseddelen
3. velgeren skal legge stemmeseddelen i urnen.

Det er viktig at disse tre elementene utføres i nær sammenheng og i nevnte rekkefølge. I tillegg må

valgfunksjonærer ha oppmerksomhet og kontroll over alle disse punktene. Stemmeurnen bør plasseres på eller i umiddelbar nærhet av sted for avkryssing i manntallet og for stemping av stemmeseddel. Urnen skal ikke plasseres på et sted i lokalet der den er uten tilsyn. Valgfunksjonæren må være påpasselig når det gjelder å kontrollere at velgeren legger stemmeseddelen i urnen, og at denne er stemplet. Dersom en velger forlater lokalet uten å avgi stemme, bør dette registreres og protokolleres i stemmestyrets møtebok hvis mulig.

Departementet vil i valghåndboken gi anbefalinger om logistikk i valglokalet og gjennomføring av valginget. Temaet vil også bli gitt stor oppmerksomhet under valgopplæringen i forkant av kommende valg.

2.1.6 Nytt valgutstyr til valglokale

Norsk Form arrangerte i 2008 Statens designkonkurranse, med temaet «Valg og demokrati». Konkurransen ble støttet av departementet. Vinnerløsningen «Blanke Ark» inneholdt ny grafisk profil, med funksjonelle løsninger for valgavlukker, valgurner, stemmesedler og skiltprogram til bruk utenfor og inne i valglokaler. Vinnerløsningen la stor vekt på universell utforming og et fleksibelt og transportabelt system for innredning av valglokaler.

Designløsningen er utformet etter prinsippet om universell utforming, og departementet vil oppfordre kommunene til å gå til innkjøp av hele eller ulike deler av løsningen når nytt valgutstyr skal anskaffes. Både stemmeavlukker og stemmeseddelurner i løsningen er særlig godt utformet med tanke på tilrettelegging for alle velgere uansett funksjonsevne.

Når det gjelder å gjøre designløsningen for valglokaler og valgutstyr synlig og tilgjengelig, vil departementet, i samarbeid med Valgforum, sørge for å opprette en nettportal, der de ulike elementene presenteres og der kommunene kan bestille og kjøpe deler eller hele løsningen. Det er laget en egen informasjonsfilm om løsningen. Denne er tilgjengelig på departementets nettsider valg.no.

2.1.7 Valgopplæring

Departementet ønsker å sikre en god valgopplæring og har etablert et samarbeid med Valgforum på dette området.

Departementet ser det som viktig at departementet engasjerer seg i valgopplæring også lokalt, og vil derfor fortsette samarbeidet med Valgforum. Departementet vil også se på hvordan samarbeidet med fylkesmenn og fylkeskommuner kan utvikles i en positiv retning for opplæring av kommunale valgmedarbeidere.

2.1.8 Informasjon til velgerne

Både departementet og kommuner/fylkeskommuner har informasjonsansvar ved valg. Departementet har overordnet ansvar for valgavviklingen og for den generelle informasjonsvirksomheten.

Departementet viser til at informasjonsbehovet er stort foran hvert valg. I 2011 skal det også gjennomføres forsøk med nedsatt stemmerettsalder og med stemmegivning over Internett. Dette vil gi økt behov for informasjon, blant annet for at velgerne og valgmedarbeidere skal være orientert om de vil bli berørt av forsøkene eller ikke. Departementet vil, sammen med forsøkskommunene, utvikle egne informasjonsopplegg. For øvrig vil departementet også ved valget i 2011 gjennomføre omfattende informasjonskampanjer for å bidra til kunnskap om valg generelt og spesielt om hvordan stemme skal avgis.

Kommunenes informasjonsansvar vil være et sentralt tema på opplæringskonferanser i forkant av kommunestyre- og fylkestingsvalget 2011.

2.1.9 Tilskuddsordningen

Departementet har de siste årene delt ut midler til ulike organisasjoner gjennom en egen tilskuddsordning. Formålet med denne ordningen er å øke stemmeberettigedes kunnskap om valget og/eller øke valgdeltakelsen. Til sammen 24 organisasjoner er tildelt tilskudd til å gjennomføre ulike tiltak ved valget i 2011. Totalt deles det ut 5 000 000 kroner. Tiltakene er rettet mot ungdom, innvandrere og velgere med behov for særskilt tilrettelegging er prioritert. Det er også lagt vekt på mangfold, både når det gjelder tema, tiltak, organisasjoner og aktører. At slike tiltak har en effekt i forhold til økt demokrati- og valgførståelse, engasjement og deltakelse vitner rapportene fra tilskuddsmottakerne om, selv om det isolert sett er vanskelig å måle effekt i forhold til valgdeltakelse. Departementet mener imidlertid det har en verdi at ulike organisasjoner gis anledning til å informere egne grupper.

2.1.10 Forbud mot offentliggjøring av valgdagsmålinger

Ved stortingsvalget 2009 fikk valgloven ny bestemmelse om at brudd på bestemmelsen i § 9-9 kan medføre ileggelse av overtredelsesgebyr. Bestemmelsen setter forbud mot offentliggjøring av valgresultater og prognoser som er laget på grunnlag av undersøkelser som er gjort på valgdagen(-e) før kl. 21.00 på valgdagen mandag. Myndighet til å ilegge overtredelsesgebyr ved forsettlig eller uaktsom overtredelse av valglovens bestemmelse ble lagt til Medietilsynet.

Ved valget i 2009 ila Medietilsynet en mediebedrift et gebyr for overtredelse på valgloven § 9-9 ved

at de offentliggjorde sin valgdagsmåling før fristen. Tilsynet var videre kjent med at det samtidig ble sendt tekstmelding til personer som hadde forhåndsbestilt resultat av valgdagsmålingen direkte til mobiltelefon. Aktøren svarte at tilsynets observasjon er korrekt, og at en menneskelig svikt førte til at valgdagsmålingen ble publisert for tidlig. Mediebedriften understreket at de så svært alvorlig på hendelsen og beklaget det inntrufne.

Norsk Redaktørforening (NR) har orientert departementet ved kopi av brev til Medietilsynet, at foreningen er kritisk til Medietilsynets håndtering av overtredelsen ved valget i 2009. NR har tatt Medietilsynets vedtak til etterretning, men mener at det i dette tilfellet burde vært tilstrekkelig med en advarsel eller en symbolsk bot.

2.1.11 Sametingsvalget

Forskrift om valg til Sametinget, gitt i medhold av sameloven, regulerer gjennomføringen av sameingsvalg.

Valgdeltakelsen ved sametingsvalget 2009 var på 69,3 prosent, hvilket viste en nedgang på 3,3 prosentpoeng i forhold til valget i 2005. Det var store variasjoner i valgdeltakelsen i de ulike valgkretsene.

Departementets evaluering viste at 41 av 314 kommuner, det vil si 13 prosent, hadde avholdt valg til Sametinget på valgdagen. Fokus i evalueringen var ellers knyttet til spørsmål om eventuell sammenblanding av de to valgene.

Et overveiende flertall av kommunene opplevde lite problemer med forveksling av stemmesedler.

Samlet sett melder kommunene om få feil ved avvikling av sametingsvalg og stortingsvalg, noe som kan godskrives god informasjon og organisering av de to ulike valgene. Sametinget evaluerer selv gjennomføringen av sametingsvalget 2009.

2.1.12 Kirkevalget

Kirkemøtet fastsetter regler for kirkevalgene med hjemmel i kirkeloven, og Kirkerådet har overordnet ansvar for all informasjon om valgene. Kirkens egne organer er ansvarlig for gjennomføringen av valget lokalt. Kirkevalget skal holdes samtidig med kommunestyre- og fylkestingsvalget, likevel slik at det første kirkelige valget skulle gjennomføres samtidig med stortingsvalget 2009. Dette er bestemt i avtale av 10. april 2008 om det framtidige forholdet mellom stat og kirke. Denne avtalen forutsatte at kirkevalget skulle legges til lokaler i umiddelbar nærhet av lokaler som ble benyttet ved stortings- og sametingsvalget 2009.

Det framgår at 40 prosent av kommunene ikke opplevde problemer med samlokalisering av valgene. Ca. 60 prosent av kommunene har imidlertid pekt på utfordringer ved å arrangere ulike valg sam-

tidig, som for eksempel rekruttering til stemmestyrer, forvirring blant velgere på grunn av ulike åpningstider til de forskjellige valg, lite samordning av skilting og hvor velgere skulle avgi stemme. Ca. 1/3 av kommunene mente at kirkevalget ikke var godt nok forberedt og planlagt, at det var uheldig med sammenblanding av ulike valg og at organiseringen førte til stort press på kommunalt ansatte og kommunens forhold til publikum.

Gjennomføringen av kirkevalget evalueres av kirken selv.

Departementet viser til at overordnet ansvar for kirkevalgene ligger hos Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet. Kommunal- og regionaldepartementet vil gjennom dialog med kommunene gi råd til hvordan det bør tilrettelegges lokalt for å forhindre sammenblanding av valgene.

Departementet presiserer at selv om kommuner yter bistand ved tilrettelegging og gjennomføring av kirkevalg, skal dette ikke gå på bekostning av gjennomføringen av kommunestyre- og fylkestingsvalget. Departementet vil også foran valget i 2011 ha oppmerksomhet på dette for å sikre en korrekt gjennomføring av ordinære valg.

3. Valgobservasjon

3.1 Generelt

Valgloven fikk ved en lovendring våren 2009 en ny bestemmelse om valgobservasjon. I henhold til § 15-10 har departementet hjemmel til å akkreditere valgobservatører etter søknad. Foran valget i 2009 ble det akkreditert 142 observatører fra flere ulike organisasjoner. Observatørene kom fra Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa (OSSE), Swedish International Liberal Centre (SILC), Norsk senter for menneskerettigheter/NORDEM, Helsingforskomiteen, World Peace Volunteers og African Parliament SC. I forkant av valget avholdt departementet et informasjonsmøte med opplæring i norsk valglovgivning for valgobservatører som ønsket det.

I evalueringen av valget ble kommunene spurt særskilt om deres erfaring med besøk av valgobservatører. Tilbakemeldingene er overveiende positive. Det er tydelig at mange kommuner har funnet besøkene svært nyttige. Det vises blant annet til at observatørene hadde imponerende kunnskap om den norske valgordningen, og var godt forberedt.

3.1.1 OSSE

Ved valget i 2009 ble det for første gang gjennomført valgobservasjon i Norge i regi av Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa (OSSE).

OSSEs valgobservasjon ble gjennomført fra 2. til 15. september, og deres team besto av 11 personer fra

like mange medlemsland. Delegasjonen ble ledet av ambassadør Geert Ahrens fra Tyskland.

OSSE pekte på enkelte forhold og ber norske valgmyndigheter vurdere endringer i regelverk eller rutiner. OSSEs kommentarer i rapporten gjaldt kun regelverket ved stortingsvalg.

UTVIDE KRETSEN AV VALGBARE

OSSE har anmodet om at det vurderes å gi departementsansatte tillatelse til å stille til valg.

Valgbarhetsregler ved valg til Stortinget framgår av Grunnloven § 62 og valgloven § 3-1. Ingen ansatte i departementene (unntatt statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere) er valgbar til Stortinget. Denne begrensningen gjelder ikke ved valg til kommunestyre og fylkesting. Det er et prinsipp at flest mulig skal være valgbar, men at unntak gjøres i noen tilfeller ut fra vedkommendes stilling.

Departementet har vurdert spørsmålet i nærmere, men foreslår ingen konkrete lovendringer siden praksis er at endringer i Grunnloven foreslås av stortingsrepresentanter. Eventuelle grunnlovsforslag som fremmes i inneværende stortingsperiode, kan tidligst få virkning fra neste periode.

PLIKT TIL Å STILLE TIL VALG (OMBUDSPLIKT)

OSSE har anmodet om at plikten til å stille til valg revurderes for å sikre at den samsvarer helt med FN's konvensjon om sivile og politiske rettigheter, hvor det står at ingen skal tvinges til å være medlem av et politisk parti eller en politisk gruppe som vedkommende ikke selv har valgt.

MANDATFORDELING PÅ FYLKENE VED STORTINGSVALG

OSSE har anmodet om at den konstitusjonelle bestemmelsen om mandatfordeling i valgkretsene revurderes for å sikre at retten til lik stemmerett overholdes.

Prinsippet om lik stemmerett innebærer at alle stemmer skal telle like mye. Unntak fra prinsippet kan likevel gjøres i enkelte tilfeller ifølge regler nedfelt i «Kodeks for god valgpraksis» (regler for valg gjennomføring i Europa, fastsatt av Europarådet og Venezia-kommisjonen). Disse reglene er ikke direkte bindende, men bygger på Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen som er direkte bindende.

I rapporten fra OSSE pekes det på at Finnmark avviker 50 prosent, og totalt 7 fylker avviker fra normregelen på 15 prosent.

Departementet viser til at prinsippet om at det skal tas distriktpolitiske hensyn ved utformingen av valgordningen har en lang tradisjon her i landet, og mener dette er i samsvar med nevnte kodeks. Det vil bli gjennomført en ny utregning av hvor mange man-

dater hvert fylke skal ha ved stortingsvalget i 2013. Denne beregningen skal foretas tidlig våren 2012 med utgangspunkt i folketallet pr. 1. januar 2012. Departementet legger til grunn at gjeldende ordning videreføres.

PERSONVALGORDNINGEN VED STORTINGSVALG

Etter valgloven § 7-2 kan velgere ved valg til Stortinget endre rekkefølgen på kandidatene og stryke kandidater på stemmeseddelen. Endringene på stemmesedlene får bare innvirkning dersom mer enn 50 prosent av de som har stemt på samme liste/parti har gjort endringer ved den samme kandidaten. Dette har aldri skjedd i praksis.

OSSE har anmodet om at valgloven vurderes endret for å gi velgerne en reell mulighet til å påvirke valget av en bestemt kandidat ved å senke terskelen for når rettinger får innvirkning. Alternativt mener de personvalg ved stortingsvalg bør fjernes.

Departementet vil komme tilbake med en vurdering av spørsmålet på et senere tidspunkt.

KRAV TIL LISTEKANDIDATER (UTELUKKELSE FRA VALG)

OSSE har anmodet om en vurdering av regler for valgbarhet til stemmestyre og valgstyre. For å hindre faktiske eller opplevde interessekonflikter, eller situasjoner som kan oppfattes som interessekonflikter, mener OSSE at listekandidater ikke bør kunne delta i stemmestyrene og valgstyrene.

HEMMELIG VALG – STEMMESEDLER

OSSE viser til at myndighetene bør fortsette sitt arbeid med å sikre hemmelig valg, blant annet ved å utvide bruken av de fargede prøvesedlene, hvis disse viser seg å være mer effektive.

Ved valget i 2009 ble det prøvd ut en særskilt stemmeseddel i alle kommuner i Buskerud. Tilbakemeldinger fra evalueringen tyder på at denne har vært en suksess. OSSE fikk selv se hvordan seddelen fungerte da de besøkte Drammen kommune valgdagen.

PROSEDYRER OG FORSEGGLING AV VALGURNER

OSSE anmoder om at det vurderes å ta i bruk konsekvente prosedyrer for sikkerhetstiltak på valgdagen, blant annet å forsegle valgurnene på valgdagen.

Det er ikke krav til forsegling av urne under stemmegivningen valgdagen, kun ved transport og oppbevaring og ved forhåndsstemmegivningen.

LEGITIMASJON

OSSE har anmodet om en mer konsekvent tilnærming til identifisering av velgerne for å minimere mulighetene for at noen forhindres fra å stemme.

Alle velgere som er ukjent for stemmemottaker skal legitimere seg før stemme kan avgis ved valg.

TILRETTELEGGING FOR FUNKSJONSHEMMEDE

OSSE viser til at valgmyndighetene bør fortsette arbeidet med å tilrettelegge avstemningen for funksjonshemmede personer, og at alle kommunale myndigheter bør iverksette tiltak for å gjøre valglokalene tilgjengelige.

Etter valgloven skal stemmegivning legges til valglokaler som det er lett å ta seg inn i for funksjonshemmede. Andre lokaler skal bare benyttes dersom det finnes «særlige grunner». Inne i lokalet skal stemmegivningen tilrettelegges for alle velgere.

KLAGESYSTEMET

OSSE har bedt om at det vurderes å la alle klagesaker som gjelder valg eller valgresultater behandles av en kompetent domstol i siste instans, i samsvar med internasjonale forpliktelser og god valgpraksis. Videre ber de om at det vurderes å sette tidsfrister for beslutninger om valgrelaterte klager og ankesaker for alle relevante myndigheter, blant annet domstol, riksvalgstyret og Stortinget, for å oppfylle paragraf 5.10 i København-dokumentet.

Departementet har igangsatt en grundig gjennomgang av dagens klagesystem ved valg. Disse spørsmålene inngår i et større problemkompleks rundt klage og godkjenning av valg. Departementet har bedt Venezia-kommisjonen (lovtolkningsorgan for Europarådet) om å utrede regelverket for klage og godkjenning av valg og forholdet til internasjonale forpliktelser.

En uttalelse fra kommisjonen og OSSE foreligger. Denne ble behandlet og vedtatt på Venezia-kommisjonens møte 17. desember 2010.

Departementet vil foreta en grundig gjennomgang av kommisjonens/OSSEs uttalelser og komme tilbake med en nærmere vurdering.

ANMODNING PÅ FORNYINGS-, ADMINISTRASJONS- OG KIRKEDEPARTEMENTETS OMRÅDE

OSSE mener partiloven bør evalueres med tanke på å gi økt åpenhet rundt inntekter og utgifter i forbindelse med valgkamper, og dette bør gjøres gjennom regelmessige og uavhengige revisjonsrapporter.

Europarådet ved GRECO (Group of states against corruption) har i forbindelse med evaluering av finansieringen av politiske partier og kandidater i medlemslandene gitt i alt seks rekommendasjoner for økt innsyn og kontroll med partifinansiering. I den forbindelse er Norge bedt om å vurdere større åpenhet rundt finansieringen av valgkamper. Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet vil i samråd

med berørte fagmiljøer legge fram et forslag om hvordan samtlige av GRECOs rekommendasjoner kan følges opp i partiloven. Et lovendringsforslag ble sendt på bred høring høsten 2010.

ANMODNINGER PÅ KULTURDEPARTEMENTETS OMRÅDER

OSSE mener det bør spesifiseres en tidsperiode for når NRK er forpliktet til å gi en bred og balansert dekning.

Kulturdepartementet viser til at kravet om en bred og balansert dekning i utgangspunktet ikke er underlagt noen tidsbegrensninger. Ettersom synet på omfanget av valgkampperioden kan endre seg over tid, er det trolig ikke hensiktsmessig å presisere dette nærmere.

OSSE anmoder også om at det utformes en ordning for klager mot NRK, med betimelige prosedyrer for hvordan valgrelaterte klager skal løses. Dermed kan man få en øyeblikkelig beslutning som kan ha en betydelig påvirkning på valgkampen.

Kulturdepartementet viser til at dagens system legger opp til at Medietilsynet skal foreta en etterfølgende evaluering av NRKs valgkampdekning. Av hensyn til kringkastingssjefens redaksjonelle frihet etter kringkastingssjefens lov § 6-4, er det ikke aktuelt å innføre et system hvor myndighetene kan gripe inn i den pågående valgkampdekningen. Generelt har Kringkastingrådet, jf. kringkastingssjefens lov § 7-1, bl.a. som oppgave å drøfte og uttale seg om program saker som kringkastingssjefen forelegger for det, eller som Kringkastingrådet finner grunn til å ta opp, bl.a. etter henvendelser fra publikum. Mediene har også utviklet et selvdømmesystem som setter en standard for virksomhetene. Pressens eget etiske regelverk (blant annet «Vær varsom-plakaten») inneholder regler om journalistisk adferd, forhold til kilder og prinsipper for publisering.

OSSE anmoder videre om at med tanke på at den offentlige kringkasteren skal ha en bred og balansert valgdekning, bør det vurderes å gjennomgå tilnæringsmåten til rett til tilgang til media under valgkamper.

I St.meld. nr. 18 (2008–2009) avsnitt 7 drøftet Kulturdepartementet andre alternativer for å legge til rette for at små partier og lister kan få tilgang til kringkastingssjefens mediet. I meldingen varslet departementet at det kan bli aktuelt å innføre et system med gratis rett til sendetid som man blant annet har i Storbritannia. Et slikt system bør ifølge stortingsmeldingen også omfatte de kommersielle norske kringkasterne. Kulturdepartementet vil vurdere behovet for ytterligere tiltak i lys av EMDs oppfølging av dommen mot Norge.

4. Lovendringsforslag

4.1 Manntall

Av valgloven § 2-5 fremkommer det at folkeregistermyndigheten (Skattedirektoratet – SKD) på en hensiktsmessig måte skal stille til disposisjon for valgmyndighetene opplysninger om hvem som skal innføres i manntallet i kommunen. Dette innebærer at folkeregisteret så snart som mulig etter skjæringsdatoen, som er datoen som avgjør hvilken kommune velgeren er stemmeberettiget i, skal stille manntallet til disposisjon for kommunene. Skjæringsdatoen er etter valgloven § 2-4 (1) fastsatt til 30. juni i valgåret. Ansvaret innebærer også at folkeregistermyndigheten etter skjæringsdatoen og fram til valgdagen skal stille til disposisjon for kommunene de endringer i folkeregisteret som har betydning for innskrivninger og utskrivninger av manntallet, jf. valgforskriftens § 1.

Folkeregistermyndigheten har kun plikt til å stille de nødvendige rådata til disposisjon for kommunene. Kommunene er etter valgloven § 2-3 ansvarlig for å føre manntall for sin kommune. Det vil si å bearbeide rådata mottatt fra SKD til bruk ved selve stemmegivningen. Det opprettes et nytt manntall foran hvert valg.

Et stort flertall av høringsinstansene støtter departementets forslag om et «foreløpig manntall» pr. 1. april i valgåret til bruk for valgstyrenes og fylkesvalgstyrenes kontroll av listekandidater og underskrifter.

Departementet kan ikke se at tidligere tilgang til foreløpig manntall vil ha betydning for trykking av stemmesedler, så lenge fristen for godkjenning er den samme, nemlig 1. juni.

Frist for innlevering av listeforslag er 31. mars i valgåret, og valgstyrenes kontroll og godkjenning av valglister og underskrifter skal skje senest innen 1. juni. Dette gir valgmyndighetene en behandlingstid på to måneder etter fristens utløp før listene skal godkjennes. Evalueringen fra valget i 2009 viser at fylkesvalgstyrene både ønsker et uttrekk av folkeregisteret så tidlig som mulig, men samtidig at det skal være minst mulig forskjell i forhold til det ordinære manntallet som produseres pr. 30. juni i valgåret. Det kreves ikke at stemmesedlene skal være ferdig produsert til tidligstemmegivningen starter. Med bakgrunn i dette kan ikke departementet se at det er behov for tilgang til et foreløpig manntall før 1. april i valgåret.

Alle høringsinstansene støtter departementets forslag om at det på sikt bør etableres ett permanent manntall for kommunestyre- og fylkestingsvalg og ett for stortingsvalg som driftes og forvaltes av statlige myndigheter. Departementet vil komme tilbake til dette på et senere tidspunkt.

4.2 Plikt til å stille til valg (ombudsplikt)

Ombudsplikten er hjemlet i Grunnloven § 63 og i valgloven § 3-1 (stortingsvalg), og valgloven § 3-3 (fylkestingsvalg og kommunestyrevalg). Det stilles i loven ikke krav til at man må gi sitt samtykke for å bli nominert på en valgliste. Det er heller ikke krav om at forslagsstillerne må underrette dem som blir ført opp som kandidater før listeforslagene blir innlevert valgmyndighetene.

Det er en tett sammenheng mellom stemmerett, valgbarhet og plikt til å ta imot valg. Følgelig vil de som er utelukket fra valg, heller ikke omfattes av ombudsplikten.

Det finnes noen fritaksgrunner som gjør det mulig å kreve seg fritatt fra å måtte stå på en valgliste. Når det gjelder stortingsvalg kan man kreve seg fritatt dersom man har stemmerett i et annet fylke, har møtt som representant på alle storting siden forrige valg eller er medlem av et annet politisk parti, jf. Grunnloven § 63 og valgloven § 3-2. For å kreve seg fritatt fra å måtte stå på en valgliste ved fylkestingsvalg og kommunestyrevalg, må man ha vært medlem av vedkommende organ de siste fire år, ha rett til fritak etter andre lover, være medlem av et annet politisk parti enn den listen man er ført opp på eller ikke kunne skjønne pliktene i vervet uten uforholdsmessig vanskelighet, jf. valgloven § 3-4.

Etter sin observasjon av stortingsvalget i 2009, anmodet OSSE om at det ses nærmere på forholdet mellom menneskerettighetene og den delen av ombudsplikten som innebærer en plikt til å stå på en liste. Det var særlig det forhold at man kan få fritak grunnet medlemskap i andre politiske partier, som fikk OSSE til å stille spørsmål ved om dette var i tråd med prinsippet om foreningsfrihet.

OSSE skriver i sin rapport at plikten til å velges bør sees i lys av den grunnleggende rettigheten til frihet til egne politiske synspunkter/meninger og foreninger, som er befestet i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Dette omfatter retten til å være politisk uavhengig herunder friheten til ikke å være medlem av et politisk parti.

I høringsnotatet viste departementet til at valgloven har noenlunde like bestemmelser for både stortingsvalg og fylkestingsvalg/kommunestyrevalg når det gjelder retten til å kreve seg strøket fra en valgliste. Når det gjelder fritaksreglene ved stortingsvalg, bygger imidlertid disse på Grunnloven § 63 første ledd bokstav d, i tillegg til valgloven § 3-2. Bestemmelsene om ombudsplikt ved stortingsvalg kan dermed ikke endres uten en grunnlovsendring først. Forslag til grunnlovsendringer fremmes normalt av stortingsrepresentanter. Departementet mente at en slik grunnlovsendring bør vurderes for å få en harmonisering av regelsettene.

Departementet mente videre at det ikke var noe i veien for å fremme et forslag om endringer i valglovens regler om plikten til å stille som kandidat ved lokalvalg, uten å avvente en eventuell endring i Grunnloven. Dette ble begrunnet med at det reelle behovet for unntak fra ombudsplikten er større ved kommunestyre- og fylkestingsvalg enn ved stortingsvalg.

4.2.1 *Ordninger i andre nordiske land*

Det gjelder ingen ombudsplikt i Sverige. Alle kandidater må avgi en skriftlig erklæring om at de godtar partiets nominering. På valgdagen kan velgerne fritt føre opp kandidatnavn på stemmeseddelen – uten at vedkommende må samtykke til, eller trenger å vite om, nominasjonen. Slike kandidater kan bli valgt, dersom de får nok stemmer. En valgt representant kan når som helst nekte å motta valget. Det kreves ikke at vedkommende oppgir noen grunn.

I Danmark er det forskjellige regler for valg til Folketinget og valg til kommunestyre og regionråd. Ved folketingsvalg kreves at alle kandidater skal avgi en erklæring om at de stiller, med opplysninger om navn, personnummer, stilling og bopel. Valg til kommunestyre og regionråd er basert på innleverte lister. Personer som er over 60 år, eller som har vært medlem av et lokalt eller regionalt folkevalgt organ i to hele sammenhengende perioder eller ikke er dansk statsborger, kan kreve seg fritatt fra å stå på listeforslag.

4.2.2 *Departementets vurdering og forslag*

Departementet viser til at en vurdering av om ombudsplikten er i strid med menneskerettighetene reiser flere prinsipielle spørsmål. Ombudsplikten består av to deler; for det første en plikt til å stille til valg dersom man blir satt opp på en liste, for det andre en plikt til å ta på seg vervet dersom man blir valgt.

Plikten til å ta imot valg er basert på at vervet som folkevalgt i Norge er personlig. Det gjenspeiler også et demokratisk prinsipp om at det er de personer som blir valgt som faktisk skal representere folket. I Norge er denne ordningen godt forankret.

Plikten til å stille til valg dersom man er satt opp på en liste er omstridt. Ved hvert valg opplever personer å bli satt opp på en liste mot sin vilje. Mange oppfatter dette som urimelig, og for mange vil det oppleves som ubehagelig å bli assosiert med en liste man ikke er enig i.

At mange oppfatter dette som urimelig, bekreftes av høringsuttalelsene fra kommunene. Mange av høringsuttalelsene peker på at dagens regler ikke er i tråd med folks rettsoppfatning, og at mer fleksible fritaksgrunner er viktig for å ivareta hensyn til enkeltmennesker.

Departementet mener at uheldige episoder der personer settes opp på lister mot sin vilje og i realiteten «tvinges» til å melde seg inn i andre partier for å oppnå fritak, både kan føre til svekket tillit til demokratiet og ombudsplikten. Disse episodene er ubehagelige for enkeltmenneskene de angår, men er også uheldig i et samfunnsperspektiv fordi deltakelse i seg selv og det å stille til valg blir assosiert med noe negativt og noe som må pålegges.

I en vurdering av hvorvidt det bør være en plikt å stille til valg, må ulike prinsipper veies mot hverandre. Deltakelse og samfunnsansvar må veies mot verdien av individenes selvbestemmelse og behovet for å beskytte personer mot å bli tillagt synspunkter de ikke har.

Samtidig mener departementet det er viktig å se på realitetene og hvordan prinsippet slår ut i praksis. Ettersom både partiene og velgere normalt vil ha kandidater som ønsker å bli valgt, blir i all hovedsak alle kandidater spurt før de settes opp på liste. Det er noen unntak. Dette gjelder først og fremst ved lokalvalg og da særlig små og ytterliggående partier. Plikten synes således ikke å ha noen klar funksjon når det gjelder å sikre rekruttering.

Det er også få eller ingen sammenlignbare land som har en slik lovfestet plikt, og det er vanskelig å peke på at det eksisterer et spesielt behov for en slik ordning her i landet som ikke andre land har. Selv om ombudsplikten har en lang tradisjon i Norge, har også samfunnet endret seg mye.

Departementet mener at ombudsplikten er et uttrykk for et viktig prinsipp, noe også mange av høringsinstansene la vekt på. Det at alle har et ansvar for fellesskapet og at deltakelse er en borgerplikt er et viktig element i vårt demokrati. Ombudsplikten representerer et viktig prinsipp og symboleffekten av å ha en slik plikt kan ha betydning. Departementet mener derfor det kan være gode grunner til å opprettholde ombudsplikten, om enn i en noe mer innsnevret form. Dagens fritaksregler synes å være for strenge og firkantet, og departementet mener det er behov for en oppmykning.

Departementet er kommet til at det bør være tilstrekkelig at en person leverer en skriftlig erklæring til valgmyndighetene der man erklærer at man ikke ønsker å stå på den aktuelle listen. Det foreslås derfor ikke noe krav om å tilkjennegi eller fornekte politiske synspunkter.

Dette innebærer en relativ stor innsnevring av ombudsplikten. I realiteten fjernes plikten til å stille til valg, dersom man ikke ønsker det. Departementet mener likevel at prinsippet i ombudsplikten om at deltakelse er et samfunnsansvar opprettholdes, og at fritaksregelen utgjør en fleksibel tilnærming til dagens realiteter som er i tråd med folks rettsfølelse. Det kreves fortsatt en aktiv handling for å kunne

kreve seg fritatt, og dette må skje innen en bestemt frist. I motsatt fall må vedkommende stille til valg. Etter valgloven § 3-4 (2) kan en kandidat som unnlater å påberope seg retten til å kreve fritak innen den frist valgmyndighetene setter, ikke påberope seg en slik rett etter at vedkommende er valgt.

Fritaksregelen er generell og gjelder alle kandidater. En generell regel om at kandidater ved erklæring kan be seg fritatt fra å stille til valg, er videre enn eksisterende fritaksgrunner. Ettersom det eneste kravet er at det leveres en skriftlig erklæring innen en frist, vil alle som kunne fått fritak gjennom de andre bestemmelsene, kunne benytte den nye fritaksgrunnen. Departementet mener derfor at de øvrige fritaksreglene i § 3-4 første ledd bokstav a)–d) er overflødige og de foreslås opphevet.

Når det gjelder bestemmelsen i § 3-4 (1) bokstav b om fritak etter andre lover har denne i realiteten kun vært av betydning for overformyndere. I verge-målsloven av 1927 er det en bestemmelse om at overformyndere kan kreve seg fritatt fra verv. I ny verge-målslov av 2010, som ikke er trådt i kraft ennå, er bestemmelsen fjernet. Etter departementets vurdering vil bestemmelser om fritak i andre lover uansett være overflødige dersom det innføres en generell fritaksregel.

Med kun å ha én fritaksregel vil det bli enklere for lokale valgmyndigheter å formidle fritaksreglene. Det vil også gjøre arbeidet med søknader om fritak lettere. Departementet presiserer at regelen i § 3-4 første ledd omhandler rett til fritak fra å stille til valg. Rett til eventuelt fritak når man er valgt reguleres av kommuneloven. Her foreslås det ingen endringer.

Lokale valgmyndigheter er ansvarlig for å underrette kandidater på valglistene om at de er satt opp som kandidater på listeforslag og om retten til å kreve fritak, jf. § 6-6 (4). Erklæring om at en ønsker fritak må være skriftlig og signert av vedkommende som søker fritak. Erklæringen sendes til lokale valgmyndigheter innen angitt frist. Frist for innlevering av slik erklæring fastsettes av lokale valgmyndigheter. Oversittes fristen vil retten til å kreve seg fritatt normalt falle bort. Bestemmelsene i valgloven § 15-5 om oppreisning for oversittelse av frist, er streng. Vil-kåret er at fristoversittingen må skyldes forhold vedkommende ikke hadde herredømme over og heller ikke kunne forutse.

Departementet har ikke foreslått konkrete lov-endringer ved stortingsvalg siden praksis er at endringer i Grunnloven foreslås av stortingsrepresentanter. Departementet mener imidlertid at samme endring bør gjøres gjeldende ved stortingsvalg.

4.3 Regler for fristberegning

Valgloven § 15-5 (1)–(3) fastsetter regler for fristberegning.

Dersom 31. mars faller på en søndag, vil innle-veringsfristen løpe ut mandag 1. april. Faller 31. mars på skjærtorsdag, langfredag, 1. eller 2. påskedag, kan listeforslag leveres inn 3. påskedag. Er 31. mars påskeaften, skal listeforslaget leveres inn denne dagen siden dette ikke er en helligdag.

Oppreisning for oversitting av innleveringsfris-ten kan bare gis dersom oversittingen skyldes forhold man ikke kunne forutse, og som den ansvarlige for innleveringen ikke har herredømme over, jf. valglo-ven § 15-4.

Departementet foreslår at reglene om fristberegning i lovens § 15 første, andre og tredje ledd endres. Dette innebærer at lørdag likestilles med helligdag når det gjelder start eller utløp av frister etter loven. Lovteksten justeres dermed i forhold til utviklingen i samfunnet, der lørdag er etablert som fridag for store grupper i arbeidslivet – både i offentlig og privat virksomhet.

4.4 Krav til listekandidater

Etter å ha observert stortingsvalget høsten 2009 tok OSSE opp praksisen med å bruke listekandidater som medlemmer av valgstyret og stemmestyret. OSSE påpekte at potensielle interessekonflikter kan oppstå under valgavviklingen når listekandidater deltar.

Departementet foreslår at det innføres begrensninger i listekandidaters valgbarhet til stemmestyret. Basert på de samme vurderingene foreslås tilsvarende begrensninger for stemmemottaker og valg-funksjonærer i valglokalene. Departementet understreker at det kun er personer som selv stiller til valg i det aktuelle valget, og ikke politikere generelt, som omfattes av en eventuell begrensning.

Av hensyn til at flere kommuner mener begrensninger vil medføre praktiske problemer, ser departementet grunn til å utsette iverksettingen av forslaget til valget i 2013. Dette vil gi kommunene tilstrekkelig tid til omstilling og å tilpasse seg nytt regelverk, samt få til en god kompetanseoverføring. Gitt viktigheten av at valget gjennomføres på korrekt måte, er dette forhold som det bør tas hensyn til. Departementet ber likevel kommunene i den grad det er mulig å ta hensyn til den eventuelle endringen i sitt arbeid med å bemanne stemmestyret allerede ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011.

Departementet viser til at det allerede er flere kommuner som bemanner stemmestyret uten å bruke listekandidater, og mener at også andre kommuner kan klare dette dersom de får noe tid til å omstille seg. Departementet vil i tiden frem mot neste valg bidra med å gjøre erfaringene fra disse kommunene kjent for andre kommuner. Videre understreker departementet at det er viktig å tenke nytt i rekrutteringen. Velgerne bør generelt i større grad engasjeres og

ansvarliggjøres i gjennomføringen av valg. Det vil etter departementets vurdering kunne ha en positiv effekt også for lokaldemokratiet om flere innbyggere deltok i valgavviklingen. Det vil kunne gi hver enkelt mer informasjon og kunnskap om valg, men også styrke borgerfølelsen og opplevelsen av å delta. Departementet vil se på om det skal igangsette et informasjonsarbeid på sentralt nivå for å oppmuntre flere av innbyggerne til å delta i valg gjennomføringen.

4.5 Forsegling av valgurner. Oppbevaring og transport

Når det gjelder spørsmålet om prosedyrer for forsegling, oppbevaring og transport av valgmateriell er noe regulert i valgloven og noe i valgforskriften. Det må her sondres mellom ulike faser i valgavviklingen: Tidligstemmegivning, ordinær forhåndsstemme-givning og stemmegivning på valgdagen.

Departementet viser til at forslaget om at valgurnene skal forsegles også på selve valgdagen, og at et så viktig prinsipp bør fremgå av valgloven, har fått solid tilslutning i høringsrunden. Departementet konstaterer også at det er enighet blant høringsinstansene om at kravet om forsegling av valgurnene under forhåndsstemme-givningen, av samme grunn, bør flyttes fra valgforskriften og over i valgloven. På den måten signaliseres det at kravet i valgloven om forsegling av valgurner gjennom alle faser i valgprosessen er grunnleggende og et viktig bidrag til å opprettholde tilliten til at valgadministrasjonen er upartisk og at valgene gjennomføres med integritet.

Etter departementets vurdering er det viktig å understreke at urnene skal være forseglet under selve stemmegivningen, det vil si når de blir benyttet av velgerne. Det er således ikke noe i veien for og det vil også være behov for å bryte forseglingen fra tid til annen når urnen ikke er i bruk. Her må det etableres klare rutiner.

Departementet mener det må være mulig å bryte forseglingen dersom urnen blir full under selve stemmegivningen, dersom kommunen ikke har reserveurner. Tidspunktet for når en urne må tømmes – og forseglingen brytes – er avhengig av flere forhold og vil variere fra kommune til kommune. Det er viktig at det etableres gode rutiner for hvordan dette i tilfelle skal skje.

Hvis en kommune har få urner vil det være nødvendig å besørge tømming av disse og ny forsegling. Selv om en kommune har flere tomme forseglede urner på lager, kan det også være nødvendig å bryte forseglingen for å få sendt stemmegivningene av gårde til rett bostedskommune i god tid før valgdagen.

Det som er viktig er at valgurnene – på alle stadier i valgavviklingen – skal være forseglet under

selve stemmegivningen. Hvorvidt stemmegivningen foregår i forhåndsstemmeperioden, på selve valgdagen eller om det er en eller flere stemmegivning(er) som må videresendes til en annen kommune, er derfor uten betydning for kravet om at valgurnene skal være forseglet når valglokalene er åpne for stemmegivning.

Et annet spørsmål er imidlertid hvordan man skal håndtere disse stemmegivningene når forseglingsene brytes og valgurnene tømmes. Det samme gjelder under oppbevaring av avgitte stemmer. Departementet er opptatt av å finne frem til gode praktiske løsninger. Departementet vil revidere § 33 i valgforskriften som også gjelder ved forhåndsstemme-givningen.

Etter departementets vurdering vil en ordning der valgurnene åpnes og innholdet tømmes rett over i en dertil spesiallaget farget plastsekk, som så forsegles (med strips) og merkes med serienummer, være en løsning som ville tilfredsstillte internasjonale standarder. Når valgurnene tømmes i forhåndsstemmeperioden, vil ordningen kunne være lik, men de stemmegivningene som skal videresendes må skilles ut fra de øvrige plastsekkene.

På denne bakgrunn foreslår departementet – med en presisering av at kravet om forsegling gjelder under stemmegivningen både ved forhåndsstemme-givningen og ved stemmegivningen på selve valgdagen – to nye bestemmelser i valgloven, se § 8-4 og § 9-5.

4.6 Lovteknisk endring § 2-7

Valgloven § 2-7 inneholder en bestemmelse om at den som mener at en selv eller noen annen uriktig er blitt innført eller utelatt i manntallet, kan kreve at valgstyret retter opp feilen. Av valgloven § 2-7 (2) følger det at kravet skal være skriftlig og begrunnet. Ved en feil ble imidlertid uttrykket «skriftlig» feilstavet ved vedtakelsen av valgloven, slik at det i dag står at kravet skal være «skiftlig».

Departementet foreslår at feilen rettes opp ved at uttrykket «skiftlig» i valgloven § 2-7 (2) endres til «skriftlig». Endringen som foreslås er av ren teknisk art og innebærer ingen realitetsendring.

5. Omtale av ulike andre problemstillinger der det ikke foreslås lovendringer

5.1 Krav til kvittering for overlevering av valgmateriell

Departementet har ingen indikasjoner på at reglene om sikring og transport av valgmateriell ikke fungerer bra. Det er likevel et spørsmål om det bør etableres en rutine for hvordan valgmateriell skal overleveres. Det finnes ingen regler som pålegger

den som mottar valgmaterieell, å kvittere for mottakelsen av materielle. Departementet mener det kan stilles spørsmål ved om det er behov for regler som sikrer at det kan dokumenteres hva som blir overlevert fra en instans til en annen, enten det er innad i kommunen, eller mellom kommunen og fylkeskommunen.

Departementet registrerer at flertallet av høringsinstansene slutter seg til forslaget. Det vil derfor bli tatt inn en ny bestemmelse om kvittering i valgforskriften § 34, og utarbeidet et skjema som kan benyttes til dette formål. Dette skjemaet skal fylles ut av de som leverer materielle fra seg. Skjemaet leveres til mottaker sammen med materielle. De som mottar materielle skal kontrollere det som mottas mot skjemaet, og bekrefte at det er samsvar mellom skjemaet og det materielle som blir overlevert. Bekreftet kvittering for mottatt materieell skal leveres til den som bringer materielle – en representant for stemmestyrerne ved levering innad i kommunen, og en representant for valgstyret ved levering til fylkesvalgstyret.

Departementet presiserer at det er opp til kommunene å etablere gode praktiske rutiner for å sikre en forsvarlig transport og overlevering av materielle. Departementet vil komme tilbake til detaljer i forbindelse med endringer i valgforskriften til våren.

5.2 Kretsen av valgare ved stortingsvalg

Det følger av Grunnloven § 62 og valgloven § 3-1 (2) at ansatte i departementene – med unntak av statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere – er utelukket fra valg til Stortinget. Forbudet omfatter alle departementsansatte – embetsmenn, saksbehandlere og de som utfører øvrige tjenester i departementene, som arkiv-, forværelses- og renholdspersonale.

Hvorvidt en person skal utelukkes fra valg til Stortinget, avhenger av om vedkommende innehar stillingen på valgdagen. Det er således ikke i strid med regelverket om en departementsansatt blir nominert på en valgliste, og stiller til valg. Vedkommende må imidlertid i et slikt tilfelle ha fratrudd stillingen før valget gjennomføres. Det kreves fratreden. Permisjon er ikke tilstrekkelig.

Dersom det skulle vise seg at en ikke-valgbar person står på en valgliste på valgdagen, får dette ikke konsekvenser for gyldigheten av valget. Man skal heller ikke forkaste den listen der vedkommende er kandidat, eller forkaste de stemmesedler avgitt for vedkommende liste. Konsekvensen vil være at man ser bort fra vedkommende ved valgoppgjøret, jf. valgloven § 11-5 (1).

Bakgrunnen for disse begrensningene i valgbarhetsvilkårene er hensynet til maktfordelingsprinsippet: Man ønsker et klart skille mellom den lovgivende makt (Stortinget) og den utøvende makt (regjeringsapparatet). De som er ansatt i de sentrale

organer tilknyttet den utøvende makt, bør ikke være medlemmer av den lovgivende makt, på grunn av den frie og uavhengige stilling representantene skal ha. Man vil dessuten unngå at enkelte skal komme i en dobbeltrolle, og kunne utøve innflytelse både under forberedelsen og avgjørelsen av saker som fremmes for Stortinget.

Representanter for Organisasjonen for samarbeid og sikkerhet i Europa (OSSE) overvar stortingsvalget 2009. I rapporten observatørene utarbeidet på grunnlag av sine erfaringer, tar de opp valgbarhetsreglene som et tema.

Departementet viser til drøftingene i høringsnotatet, der det konkluderes med at gode grunner kan tale for at det vurderes endringer i Grunnlovens bestemmelser om valgbarhet til Stortinget for ansatte i departementene.

5.3 Legitimasjon (prosedyrer)

Valgloven §§ 8-4 (3) og 9-5 (2) inneholder regler som sier at en velger som er ukjent for stemmemottakeren skal legitimere seg.

Det er en grunnleggende regel i et demokratisk samfunn at hver enkelt velger bare får godkjent én stemme. Et effektivt virkemiddel for å sikre dette er å kreve at alle velgere skal legitimere seg for å få stemme. Et slikt krav vil også hindre at det oppstår tvil om juks. Mistanke om juks på grunn av manglende krav til legitimasjon kan svekke tilliten velgerne har til valgsystemet.

Kravet til legitimasjon er ikke absolutt. Dersom stemmemottakeren kjenner velgeren, trenger ikke velgeren å vise legitimasjon.

Stemmemottakeren må i hvert enkelt tilfelle vurdere den legitimasjonen velgeren legger fram. Loven inneholder ikke krav til type legitimasjon som kan godtas.

Departementet mener det ikke er grunnlag for å gjøre endringer i dagens regelverk om krav til identifikasjon av velger. Det er et grunnleggende krav at den enkelte velger, som er ukjent for den som tar imot stemmen, skal identifisere seg før stemme avgis. Departementet mener at både OSSEs observasjoner og evalueringen etter valget, viser at det ikke har vært et utbredt problem at velgere ikke har fått avgitt sin stemme på grunn av manglende legitimasjon.

Departementet presiserer at det er viktig å utvise godt skjønn ved vurderingen av om den foreviste legitimasjonen er tilstrekkelig dokumentasjon på velgerens identitet. Utgangspunktet må være at dersom legitimasjonen gir et troverdig inntrykk, har velgeren oppfylt sin legitimasjonsplikt. Så lenge stemmemottakeren ser at det er rette vedkommende man står overfor, må velgeren få lov til å avgis stemme.

For øvrig vil departementet påpeke at for eksempel velgere i lokalet ikke kan bekrefte en annen vel-

gers identitet. En slik metode for å identifisere en velger vil ikke være en sikker framgangsmåte, og det vil kunne øke faren for misbruk av identitet.

I de kommende valgene vil departementet fortsatt ha sterkt fokus på å informere om kravet til identifikasjon. Departementet vil også presisere rutiner og krav til legitimasjon nærmere i valgåndboken.

5.4 Tilrettelegging for stemmegivning

Ulike lov- og regelverk spiller inn ved tilrettelegging for stemmegivning.

Departementet viser til at selv om undersøkelser og høringsrunden viser at kommunene gjør en god jobb med tilrettelegging for alle velgere, viser evalueringen også at ikke alle lokaler er tilpasset alle velgergrupper.

Målsettingen er at samtlige valglokaler skal være lagt til rette for alle. Departementet viser til den nye diskriminerings- og tilgjengelighetsloven som pålegger valgmyndighetene å sikre tilgjengelighet for alle, uavhengig av funksjonsevne. Departementet peker også på nye bestemmelser i plan- og bygningsloven med krav om universell utforming av nybygg rettet mot allmennheten, og med hjemmel til å kunne gi forskrifter om at visse typer eksisterende bygninger over tid skal oppgraderes til å være universelt utformet.

Departementet vil også ved framtidige valg ha stor oppmerksomhet på at alle velgerne skal få muligheten til å få avgi sin stemme uten å måtte be om hjelp. Erfaringene med forsøket med ny designløsning viser at dette utstyret kan bidra til å nå dette målet. Departementet vil poengtere viktigheten av at kommunene også ser på tilgjengeligheten utenfor valglokalet, slik at alle velgerne kan komme seg inn i valglokalet uten hjelp. Departementet viser til at etter valgforskriften skal valglokaler uten tilgang for eksempel for rullestolbrukere, bare brukes hvis særlige grunner foreligger. Slike særlige grunner foreligger for eksempel ikke dersom det kan settes inn en rullestolrampe.

Til valglokaler benyttes kommunenes ordinære bygningsmasse. En tilpasning av denne til kravet om universell utforming må etter departementets vurdering gjøres på generell basis, og ikke være knyttet opp mot bygningen som (eventuelt) valglokale. Departementet mener således det ikke bør utformes særskilte forskriftsregler knyttet til bygningers bruk som valglokaler.

Det vil også etter valget i 2011 bli hentet inn data fra kommunene med hensyn til antallet valglokaler som er universelt tilrettelagt. Departementet vil da vurdere om og i tilfellet hvilket tidsperspektiv som bør settes på målsettingen om at alle valglokaler skal være universelt utformet.

5.5 Krav til utforming av stemmesedler

Valgloven § 7-1 (1) bestemmer at fylkesvalgstyret skal sørge for opptrykk av stemmesedler til stortingsvalg og fylkestingsvalg, mens valgstyret, etter § 7-1 (2), skal sørge for opptrykk til kommunestyrevalg. Sedlene skal være opptrykt før ordinær forhåndsstemmegivning starter 10. august.

Departementet viser til at mange og ulike hensyn må vektlegges når stemmesedlene skal utformes, jf. valgforskriften kapittel 4. Det er et mål å utvikle mest mulig lik utforming av stemmesedler til ulike valg, og at kravene til universell utforming skal ivaretas. I dette arbeidet vil departementet vurdere de innspill som er kommet inn i høringsrunden.

Det er gitt svært gode tilbakemeldinger på nye stemmesedler som ble benyttet av kommunene i Buskerud i 2009. Disse var falsert på en spesiell måte for å innby til korrekt bretteing. Departementet mener denne utformingen bør legges til grunn i det videre arbeidet med utvikling av stemmesedler. Det er laget utkast til nye todeltede stemmesedler med bakgrunn i evalueringen fra Buskerud. Utprøvingen av disse vil imidlertid fortsette ved valget i 2011.

Departementet ser samtidig at det er nødvendig å se nærmere på utformingen av stemmesedler i de kommuner som har mange kandidater på listene. Her er det ut fra kravet til universell utforming en særlig utfordring å få plass på en stemmeseddel i gjeldende format, og departementet vil måtte se nærmere på ulike alternativer. Det vil derfor bli prøvd ut en særskilt og noe større tredelt stemmeseddel i enkelte kommuner ved valget i 2011. Det er viktig å vurdere hvordan bretteing av denne stemmeseddelen oppleves. En slik seddel antas for øvrig også å ha en høyere kostnad. Evalueringen etter valget vil få betydning for departementets vurdering av standardisering av stemmesedler med mange kandidatnavn.

Siden det er nødvendig med ytterligere utprøving av stemmesedler vil departementet ikke fastsette endrede krav til stemmesedler i forskrift med virkning for valget i 2011.

5.6 Utbytting av stemmesedler under optelling

Valgloven § 10-5 bestemmer at det er de «avgitte» stemmesedlene som skal telles. Loven åpner ikke for at en avgitt og godkjent stemmeseddel kan byttes ut før telling.

Utbytting av stemmesedler er ikke i samsvar med loven, og departementet holder fast ved at stemmesedler ikke skal byttes ut før de telles. Et viktig prinsipp er at den stemmeseddelen velgeren har benyttet til å stemme med, skal – dersom den blir godkjent – telles. Ingen annen stemmeseddel skal telles opp i stedet for denne seddelen. Verken valgloven eller valgforskriften tillater utbytting av såkalte «uku-

rante» sedler. Praksis er etter departementets vurdering ikke i samsvar med loven.

Stemmesedler som ikke kan skannes må telles manuelt.

Departementet registrerer at det skjer maskinell opptelling av stemmesedler også i en del små kommuner, og mener det kan stilles spørsmål ved behovet for dette når det er få stemmesedler som skal telles. Manuell opptelling har lange tradisjoner med innarbeidede opptellingsrutiner. I små kommuner vil opptellingsresultatene foreligge relativt raskt ved manuell telling. Ved manuell telling er det helt uproblematisk å telle stemmesedler i annet format enn de som valgstyret/fylkesvalgstyret har trykt opp til det respektive valg.

Fra kommunenes nåværende dataleverandør opplyses for øvrig at det vil bli lagt til rette for at departementets stemmeseddel med punktskrift skal kunne telles elektronisk fra valget i 2011.

Departementet planlegger innføring av et sentralt valgdatasystem, og i dette systemet legges det til rette for at det skal være mulig å telle alle typer stemmesedler maskinelt.

5.7 Kretsoptelling og innrapportering av stemmer

Kommunestyret, eller valgstyret etter delegering, avgjør etter valgloven § 9-3 hvor mange stemmekretser kommunen skal deles inn i for å få en god utvikling av valget. Prinsipper for opptelling av stemmesedler framgår av valgloven § 10-4.

Departementet viser til at i dag innrapporteres valgresultater kretsvis i fire kommuner; Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Flere kommuner teller kretsvis, selv om dette ikke er pålagt. Det er allerede i dag svært arbeids- og tidkrevende å få inn resultater fra alle kommuner samt alle kretser i de fire store kommunene. Dette fordi det ikke eksisterer ett felles valgadministrativt datasystem ved valg.

Departementet mener det er flere fordeler med kretsvis opptelling og innrapportering, som for eksempel at det vil bidra til et mer korrekt valgresultat, at kontrollgrunnlaget blir mer håndterbart og at det vil lette selve opptellingsarbeidet. Kretsvis valgresultater kan være nyttige for ulike forskningsmiljøer, i tillegg til at slik informasjon er interessant for velgerne.

Departementet ser at det kan være ønskelig å få valgresultater presentert kretsvis, men mener at dagens system ikke tilrettelegger for god håndtering av kretsvis resultater i alle kommuner og på fylkeskommunalt nivå. Departementet mener det er nødvendig å ha på plass et sentralt felles valgadministrativt datasystem før det kan etableres gode og nødvendige rutiner for å sikre korrekte resultater, når stemmer skal telles og kontrolltelles tre ganger i mer enn

3 000 kretser. I et sentralt system vil det ikke være nødvendig å innrapportere resultatene. Systemet vil bli bygget slik at det muliggjør opptelling og innrapportering på krets nivå, både under forhåndsstemmegivningen og valgtingsstemmegivningen.

Det foreslås ikke å pålegge kretsvis opptelling nå, men spørsmålet vil bli tatt opp igjen når det vurderes om samtlige kommuner skal knyttes til det sentrale valgadministrative datasystemet som prøves ut i noen kommuner ved valget i 2011.

5.8 Frist for innlevering av listeforslag

Fristen for innlevering av listeforslag løper ut kl. 24.00 den 31. mars i valgåret.

Frist for tilbakekalling av listeforslag er i henhold til valgloven § 6-5 den 20. april i valgåret. På samme måte som for innlevering av listeforslag må loven forstås slik at fristen løper ut kl. 24.00.

Det er kort tid før fristen for innlevering av listeforslag til kommunestyre- og fylkestingsvalget 2011. Departementet vil derfor ikke fremme forslag om endring i fristen for innlevering av listeforslag nå. Departementet vil komme tilbake til forslaget på et senere tidspunkt.

6. Rapport om sentral valgenhet

6.1 Bakgrunn for utredningen

På oppdrag fra departementet har Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) utredet alternativer til dagens organisering av valgarbeidet på statlig nivå. Oppdraget gikk ut på å utrede hvorvidt det bør etableres en sentral statlig valgenhet underlagt departementet. I høringsbrevet om DIFI-rapporten gjorde departementet oppmerksom på at regjeringen ikke hadde tatt stilling til om det bør etableres en sentral valgenhet, eller hvordan en slik valgenhet eventuelt bør organiseres.

Det kan av hensyn til upartiskhet og tillit til valg gjennomføringen reises spørsmål ved om det bør være en større avstand mellom politisk ledelse og det overordnede administrative arbeidet for valg gjennomføringen. Et system som det norske er ikke uvanlig, men åpner for spørsmål knyttet til troverdighet og fare for «politisk innblanding» på et felt som omhandler ivaretagelse av en så grunnleggende demokratisk prosess som valgavvikling er. Systemet er til enhver tid helt avhengig av tillit, og det er uheldig om det blir stilt spørsmål ved om valgavviklingen er politisk nøytral.

Det kan i tillegg være behov for å skille ut operative oppgaver på valgområdet fra departementet. Slike oppgaver tar i dag en vesentlig og økende del av departementets ressurser, og hører ikke nødvendigvis naturlig hjemme der. Et moment her er at det må

påregnes en vesentlig utvidelse av de mer operativt og teknisk orienterte oppgavene i fremtiden dersom det eventuelt etableres et eget sentralt administrativt valgdatasystem til bruk i alle kommuner.

Med forventninger blant annet fra kommuner, politikere og medier om at statlige myndigheter bør ha sterkere styring og kontroll med gjennomføring av valg vil departementet vurdere, etter en utprøving i noen kommuner i 2011, om et sentralt valgadministrativt datasystem bør tilbys alle kommuner.

På denne bakgrunn fikk DIFI i oppdrag å utrede alternativer til dagens organisering av valgarbeidet på statlig nivå. I oppdraget ble det bedt om å utrede hvorvidt det bør etableres en sentral statlig valgenhet underlagt departementet.

I oppdraget til DIFI la departementet til grunn at en eventuell valgenhet skulle ligge under et departement. Departementet mente at det ikke var grunnlag for å gå inn på spørsmålet om en valgenhet burde være underlagt Stortinget, eller at det ble etablert en selvstendig enhet uavhengig av regjering og Storting, siden en slik organisasjonsform ikke har tradisjon her i landet.

6.1.1 *Ordningen i andre land*

Internasjonalt er særlig tre hovedmodeller for organisering av en nasjonal valgadministrasjon aktuelle:

- Uavhengig av regjeringsapparatet.
- Integrrert i regjeringsapparatet.
- En blandet modell bestående av en uavhengig komponent og en regjeringstilknyttet komponent.

En undersøkelse gjort av Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) i 2006 viser utbredelsen av de ulike modellene i 214 land og territorier. Den viser at 55 prosent hadde en uavhengig modell, 26 prosent (herunder Norge) hadde en modell hvor valgadministrasjonen var en integrert del av regjeringen, mens 16 prosent hadde en blandet modell. De ulike modellene er imidlertid ikke «rene» og det finnes mange ulikheter på detaljnivå.

SVENSK ORDNING

I Sverige ligger det sentrale ansvaret for planlegging og gjennomføring av valg og folkeavstemninger, inkludert valg til Sametinget og Europaparlamentet, hos Valmyndigheten. Valmyndigheten ble opprettet i 2001 som en ordinær svensk myndighet under Justitiedepartementet. Fra 1971 til 2001 lå det sentrale ansvaret i Skatteverket. Før 1971 lå ansvaret i Innenriksdepartementet.

Valmyndigheten ledes av et styre (Valnämnden) som består av en leder og fire medlemmer. Sammensetningen skal sikre bred politisk og medborgerlig forankring. Det praktiske arbeidet utføres av et sekretariat som ledes av en direktør (kanslichef). Sekretariatet har 11–12 ansatte foruten en del innleide konsulenter.

Valmyndighetens myndighet er fastlagt i lov. I tillegg fastsetter regjeringen betingelsene dels gjennom förordningar (tilsvarende norsk forskrift) og dels gjennom årlige regleringsbrev. I Sverige kan regjeringen ikke under noen omstendighet gripe inn i myndighetenes lovanvendelse eller vedtak i enkeltsaker. Dette har sitt utspring i at Sverige ikke har ministerstyre. Dersom regjeringen anser at en myndighet anvender loven på feil måte, må regjeringen istedenfor å påvirke lovanvendelsen i enkeltsaker foreslå en endring av selve loven.

Departementet er ansvarlig for lov og forskrifter. Valmyndigheten gir tilbakemelding om hvordan lover og forskrifter fungerer, både i årsberetningene og i rapporter som lages etter hvert valg.

Valmyndigheten finansieres over statsbudsjettet.

Valmyndighetens beslutninger kan innklages til Valprovningsnämnden, som ligger under Riksdagen. Klager på Riksdagsvalget rettes til Valmyndigheten. Klager på landstings- og kommunevalg rettes til Länsstyrelsen i det lenet hvor kommunen eller landstinget ligger.

DANSK ORDNING

Valg til Folketinget og Europaparlamentet og til kommune- og regionstyrer blir gjennomført lokalt, men planlegges og koordineres av Innenriks- og Sosialministeriet på sentralt nivå. Det meste av ansvaret er lagt ut til kommunene.

Departementet er sekretariat for Valgnævnet og Valgbarhetsnævnet. Valgnævnet er et uavhengig organ som behandler søknader om stemmerett for utenlandsdanske og godkjenner navn på nye partier som vil delta i folketingsvalget eller valg til Europaparlamentet. Valgnævnets medlemmer og varamedlemmer utpekes av innenriks- og sosialministeren. Sekretariatet er plassert i departementets juridiske avdeling.

Klager på kommunevalg rettes til det sittende kommunestyre og klager på regionvalg rettes til det sittende regionstyret.

I Danmark reguleres valgområdet som inneholder en rekke såkalte bemyndigelser hvor Folketinget har gitt ministeren myndighet til å fastsette mer detaljerte regler på valgområdet ved hjelp av bekjentgjøringer, sirkulærer og veiledninger. Det finnes ca. 20–25 slike sett av regler.

6.1.2 DIFIs konklusjoner

GENERELT

DIFI foreslår i sin rapport at det legges til rette for en valgenhet som får en direktoratsrolle, det vil si et eget forvaltningsorgan som budsjettmessig er atskilt fra vertsinstitusjonen. Det pekes på at dette gir en større avlastning for departementet uten at det går ut over legitime styringsbehov. Valgenheten vil dessuten bli et mer attraktivt arbeidssted med en slik bredere definert rolle sammenlignet med et alternativ der valgenheten har en smalere rolle knyttet til hovedsakelig operative oppgaver.

DIFI mener at flest mulig oppgaver bør overføres enheten for å gi den en størrelse som gir et visst grunnlag for et fagmiljø og effektiv drift. Ansvar for lovutvikling vil fortsatt ligge i departementet.

DIFI konkluderer videre med at for å sikre tilliten til en upartisk valgavvikling bør det etableres særskilte begrensninger i styringen av enheten. De viser til at det ikke er vurdert som tilstrekkelig å basere seg på den uavhengigheten som ligger i et ordinært departement–direktoratsforhold.

De mener, ut fra en prinsipiell vurdering av hvor viktig upartiskhet i valgadministrasjonen er, og med tanke på sårbarhet ved eventuell sviktende tillit, at det bør gjøres begrensninger i statsrådets formelle styringsmulighet.

Når det gjelder spørsmålet om lokalisering av en sentral valgenhet diskuterer DIFI ulike kriterier for valg av sted.

HENSYN VED ORGANISERING AV VALG-ADMINISTRASJON

Generelt

Ved organisering av et ansvarsområde vil det være en rekke hensyn som kan få betydning for utformingen. Dels er det hensyn som i utgangspunktet gjelder generelt for statsforvaltningen, dels er det hensyn som er særlig relevante for dette området.

Som et redskap for å realisere demokratisk fattede vedtak må statsforvaltningen være politisk styrbar. I noen tilfeller vil det være gode grunner som tilsier at et forvaltningsorgan etableres med en større autonomi enn det som er hovedprinsippet. Slike grunner kan for eksempel være at det aktuelle organet har oppgaver som stiller særlige krav til upartiskhet. Instruksjonsmyndigheten kan i slike tilfeller begrenses i større eller mindre grad. Iverksettelsen av politiske mål og føringer skal preges av faglighet, blant annet gjennom forsvarlig og kunnskapsbasert virkemiddelbruk og håndhevelse av regelverk. Hensynet til faglighet kan trekke i retning av å etablere fagorganer (direktorater) skilt ut fra departementene slik at fagkunnskap får sin egen organisatoriske plattform og dermed i praksis en viss skjerming mot løpende

politisk styring. I noen sammenhenger kan det være aktuelt å formalisere en slik skjerming ved å avskjære instruksjonsmyndigheten fordi legitimitets-hensyn kan tilsa at enkelte typer enkeltsaker ikke skal være underlagt politisk styrbarhet, men overlatt til faglig skjønn på grunnlag av lov.

Upartiskhet tilsier partipolitisk nøytralitet

Innenfor andre forvaltningsområder dreier spørsmålet om faglig uavhengighet seg gjerne om å skjerme sektorfaglige konsekvensvurderinger mot løpende politisk styring. På valgområdet vil det i første rekke dreie seg om rettsikkerhetsverdiene upartiskhet og partipolitisk nøytralitet ved gjennomføring av valg. Valgfaglige vurderinger vil i stor grad være juridiske vurderinger om korrekt anvendelse av valglov og forskrifter og med vekt på upartiskhet. Det som kan komme i tillegg, er blant annet faglige konsekvensvurderinger av forsøk og regelendringer, herunder i prinsippet også virkninger av ulike utforminger av valgordningen.

Den særskilte vektleggingen av upartiskhet tilsier at ingen politiske aktører skal kunne få utilbørlig innflytelse på gjennomføringen av valgene, og at det heller ikke gis grunnlag for å danne oppfatninger om at dette skjer. En sentral valgenhet bør ut fra dette organiseres med en viss grad av formell uavhengighet av politisk ledelse.

Hvor omfattende uavhengigheten bør være vil imidlertid avhenge av historiske og samfunnsmessige betingelser, slik som et lands demokratisk stabilitet og gjensidig tillit mellom befolkning og myndigheter.

Stort behov for kvalitetssikring

Et annet hensyn som gjør seg spesielt gjeldende for valgadministrasjon er hensynet til faglig kvalitet, herunder å sørge for en korrekt og sikker gjennomføring av valget slik at det ikke hefter tvil ved valgresultatet. Foruten tillit til at valgadministrasjonen er nøytral og upartisk, må det også være tillit til at den ikke gjør feil, spesielt ikke feil som kan påvirke valgutfallet. Slike feil vil ha svært store politiske konsekvenser, herunder også mer langsiktige virkninger i form av svekket tillit til demokratiske valg generelt. Også feil som ikke kan tenkes å påvirke valgutfallet kan bidra til svekking av tilliten, gjennom at de blir gjort til gjenstand for stor medieoppmerksomhet. En slik sårbarhet tilsier at det er et stort behov for prosedyrestyring og kvalitetssikring, blant annet i form av kontrolltelling, flertrinnsbehandling og grundig og jevnlig opplæring av valgfunksjonærer.

Stor grad av tillit i befolkningen

Norsk valgadministrasjon bygger på en stor grad av gjensidig tillit til at skrevne og uskrevne regler blir

overholdt. Befolkningen har stor tillit til at de som gjennomfører valg opptrer upartisk selv om det dreier seg om politisk styrte organer og valgstyrever som oppnevnes på politisk grunnlag. Disse forholdene er blitt kommentert av utenlandske valgobservatører og andre valgfaglige miljøer.

Lovstyring lokalt – ulovfestede normer sentralt

At den praktiske gjennomføringen av valg er overlatt til kommuner og fylkeskommuner kan tas som uttrykk for det høye tillitsnivået i Norge. Men selv om graden både av tillit og delegering av oppgaver er stor på dette området innebærer valgloven en utstrakt lovstyring av prosedyrer lokalt. Lovbestemmelsene for forberedelse og gjennomføring er til dels svært detaljerte. Dette må imidlertid ses på bakgrunn av behovet for å unngå feil og avvik og for å sikre likebehandling og upartiskhet. Sett ut fra en slik synsvinkel kan detaljreguleringen i seg selv ses som et viktig tillitskapende element.

I kontrast til denne prosedyrereguleringen lokalt står mangelen på regulering av forholdet mellom statsråd og det sentrale embetsverk når det gjelder valgforberedelser og rammevilkår for valg. Her rår det bare ulovfestede normer for god forvaltningsskikk, som tilsier at politisk ledelse bør være tilbakeholdende med å involvere seg i spørsmål som skal/bør avgjøres på rent faglig juridisk grunnlag. Slike normer gir imidlertid sjelden klare svar på hvor grensene skal gå i konkrete tilfeller.

Premisser for organisering

DIFI peker på flere hensyn som er relevante dersom valgadministrasjonen skal organiseres med en sentral valgenhet underlagt KRD. En del hensyn gjelder generelt ved organisering av forvaltningsorganer, så som styrbarhet, faglighet, rettssikkerhet og effektivitet. Enkelte av disse er det grunn til å vektlegge spesielt for valgadministrasjonen, så som behovet for å sikre tilliten til upartiskhet (som springer ut av rettssikkerhetshensynet) og behovet for faglig kvalitetssikring for å unngå feil. I tillegg kommer enkelte særlige hensyn og særtrekk ved den norske valgadministrasjonen, blant annet er den svært desentralt organisert, det er en høy grad av tillit til at regler følges, og på sentralt nivå er det bare normer om god forvaltningsskikk som regulerer forholdet mellom politikk og administrasjon.

I vurderingen av oppgavefordelingen mellom KRD og en ny sentral valgenhet legger DIFI til grunn at flest mulig oppgaver bør overføres for å gi den nye enheten en størrelse som gir et visst grunnlag for et fagmiljø og en effektiv drift.

Sekretariatsrolle eller direktoratsrolle?

Skal valgenheten i hovedsak ha en iverksettende sekretariatsrolle begrenset til å forvalte et detaljert

regelverk, samt yte enkelte tjenester til brukerne? Eller skal den i tillegg også ha en mer faglig direktoratsrolle som også omfatter å være faglig rådgiver for departementet og å være kompetanseorgan utad? Det foreslås å legge til rette for at valgenheten får en direktoratsrolle. Dette vil gi størst avlastning for departementet uten at det trenger å gå på bekostning av legitime styringsbehov. Valgenheten vil dessuten bli et mer attraktivt arbeidssted med en slik bredere definert rolle.

Hvor stor uavhengighet bør en sentral valgenhet ha?

For å sikre tilliten til en upartisk valgavvikling er det ikke vurdert som tilstrekkelig å basere seg på den uavhengigheten som ligger i et ordinært departement–direktoratsforhold. Det er riktig nok ikke påvist konkrete tegn til at valgadministrasjonens upartiskhet faktisk har sviktet, eller at den er blitt oppfattet å svikte. Ut fra en prinsipiell vurdering av betydningen av upartiskhet i valgadministrasjonen og med tanke på sårbarheten ved en eventuell sviktende tillit, foreslår DIFI likevel følgende begrensninger i statsrådets formelle styringsmuligheter:

- Lovfesting av valgenhetens ansvar og rolle.
- Avskjæring av departementets instruksjonsmyndighet når det gjelder enkeltvedtak.
- Bruk av uavhengig klagenemnd for klager på lokalvalg og tilskuddstildeling.
- Direktør ansatt på et langvarig åremål uten adgang til gjenoppnevning.
- Vedtekter fastsatt i kgl.res. som markerer den upartiske rollen for valgenheten.

Samlet sett vil dette kunne legge presise styringsbegrensninger som etter DIFIs syn vil være tilpasset valgenhetens behov for uavhengighet.

LOKALISERING

Sannsynlige konsekvenser ved en lokalisering utenfor Oslo er økt reisetid, tap av nøkkelkompetanse, mindre tilgang til relevant kompetanse, økte reisekostnader og lavere leiekostnader, samt ekstra gjennomføringskostnader sammenliknet med lokalisering i Oslo. På denne bakgrunn foreslår DIFI noen kriterier for stedsvalget:

- Det bør foreligge gode kommunikasjonsmuligheter fysisk og teknologisk.
- Hvis det vurderes som helt nødvendig å få personer med nøkkelkompetanse til å bli med over i den nye enheten, kan et kriterium være begrenset reisetid fra Oslo slik at det er lettere å få slike personer til å bli med i en overgangsperiode.
- Tilgang til nødvendig kompetanse på lokaliseringstedet, i første rekke juridisk og IT-kompetanse, gjerne også nærhet til slike fagmiljøer.

- Mulighet for samlokalisering med en vertsinstitusjon for å kunne utnytte administrative ressurser bedre, helst med en statlig virksomhet for utnytte felles kompetanse på statlige fellessystemer og felles regler.

DEPARTEMENTETS MERKNAD

Høringsinstansene gir i hovedsak støtte til DIFIs forslag om å etablere en sentral valgenhet i form av et direktorat. Enkelte høringsinstanser er imidlertid skeptiske til å opprette en sentral valgenhet, og noen har reist spørsmål ved om det bør vurderes alternativer til oppretting av et eget direktorat.

Departementet har ikke tatt stilling til om det skal etableres en egen sentral valgenhet eller om det bør finnes alternativer innenfor dagens strukturer, uten at en går veien om oppretting av en egen enhet.

Departementet vil foreta grundige vurderinger av hvordan valgarbeidet bør organiseres på statlig nivå. Departementet vil eventuelt komme tilbake med forslag om å etablere en egen sentral valgenhet.

7. Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Martin Kolberg og Marit Nybakk, fra Fremskrittspartiet, lederen Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Terje Halleland, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Hallgeir H. Langeland, fra Senterpartiet, Heidi Greni, fra Kristelig Folkeparti, Hans Olav Syversen, og fra Venstre, Trine Skei Grande, er enig i at det i Norge hersker stor tillit til at valgene skjer korrekt, og at det derfor ikke bør innføres system- og regelendringer uten at det er gode grunner til dette. Valggjennomføring krever at det etableres et omfattende apparat i hver enkelt kommune, med mange detaljerte rutiner som alle valgfunksjonærer må sette seg inn i for å sikre en korrekt prosess. Valget gjennomføres annet hvert år og er ingen rutineoppgave, noe som gir utfordringer med hensyn til å sikre kontinuitet. All erfaring tilsier at system- og regelendringer bidrar til at risikoen for feil øker.

Komiteen støtter departementets forslag om at folkeregistret får ansvar for å etablere et foreløpig manntall per 1. april, basert på stemmerettsvilkårene, til kontroll av valglistene og at det gjøres endring i valgloven § 2-5 i tråd med dette.

Komiteen er oppmerksom på at ombudsplikten har en lang tradisjon i Norge, men at få eller ingen sammenlignbare land har en slik lovfestet plikt. Komiteen erkjenner at ombudsplikten kan tolkes som i strid med menneskerettighetene – herunder ret-

ten til ikke å være medlem i et politisk parti. Komiteen støtter derfor departementets forslag om en generell fritaksregel fra valg til fylkesting og kommunestyre i valgloven § 3-4 første ledd, slik at en person kan levere en skriftlig og signert erklæring til valgmyndighetene om at vedkommende ikke ønsker å stå på den aktuelle listen, uten å måtte tilkjenne eller fornekte politiske synspunkter.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at Kommunal- og regionaldepartementet i Prop. 64 L (2010–2011) skriver følgende om ombudsplikten for stortingsrepresentanter:

«Forslag til grunnlovsendringer fremmes normalt av stortingsrepresentanter. Departementet mente at en slik grunnlovsendring bør vurderes for å få en harmonisering av regelsettene.»

Flertallet understreker at en støtte til endring av ombudsplikten for valg til kommunestyre og fylkesting, ikke innebærer noen støtte til tilsvarende endring i forbindelse med stortingsvalg.

Komiteen sier seg enig med departementet i at lørdag har etablert seg som en fridag og at lovteksten i valgloven § 15-5 om reglene for fristberegning justeres i henhold til at lørdag sidestilles med helligdager.

Komiteens flertall, medlemmene fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre, viser til at regjeringen foreslår å ekskludere listekandidater fra å delta i stemmestyre og som stemmemottakere eller valgfunksjonærer.

Flertallet viser til at et klart flertall av høringsinstansene som har uttalt seg om dette forslaget, er mot den foreslåtte endringen. 33 kommuner og tre fylkeskommuner har gått mot lovendringen. Bare 14 kommuner har uttalt seg positivt.

Flertallet viser til at det er sterke prinsipielle hensyn som taler mot å begrense borgernes mulighet til å delta i demokratiske prosesser og demokratiske organer. Stemmestyre er kommunale nemnder, og etter regjeringens forslag ekskluderes alle listekandidater fra å stille opp til slikt valg, uavhengig av listeplassering. Det skal tungtveiende grunner til for å innskrenke borgernes demokratiske rettigheter på denne måten. Flertallet mener at regjeringen ikke har dokumentert at en slik begrensning i borgernes rettigheter er påkrevet.

Flertallet viser også til at det vil ha en rekke omfattende praktiske utfordringer å forby listekandi-

daters mulighet til deltakelse i stemmestyre; både i form av rekruttering og opplæring.

Regjeringens forslag om å forby listekandidaters deltakelse i valglokalet som valgfunksjonærer eller stemmemottakere er også en innskrenking av borgerens rett til deltakelse i demokratiske prosesser. Regjeringen dokumenterer ikke at det er noe omfang på klager fra velgere som har opplevd konkrete situasjoner hvor det å benytte listekandidater har skapt problemer. Imidlertid hevder regjeringen at dette i teorien kan påvirke velgernes tillit til at valget gjennomføres objektivt og nøytralt.

Flertallet stiller seg undrende til at regjeringen på denne måten oppkonstruerer problemstillinger for å redusere listekandidaters mulighet til å delta i demokratiske prosesser. Flertallet viser videre til at kommunene som er mot lovendringen, peker på at det allerede er vanskelig å rekruttere nok personell, og at en slik endring vil medføre at man mister verdifull erfaring. Flertallet deler denne bekymringen.

Flertallet viser videre til at listekandidaters deltakelse i stemmestyre og som valgfunksjonærer eller stemmemottakere bidrar til at de kommunale utgiftene til ivaretagelse av disse oppgavene er svært begrenset. Dersom en innfører det foreslåtte forbudet, og kommunen primært skal benytte kommunalt ansatte til å gjennomføre disse funksjonene, vil det føre til vesentlig kostnadsvekst for kommuner som til vanlig har to valgdager (søndag og mandag). Hensynet til at flest mulig skal ha anledning til å stemme ved valg, tilsier at det i mange kommuner er viktig å gjennomføre valg over to dager. Når kostnadsperspektivet blir så fremtredende som konsekvensene av regjeringens forslag vil være, kan det påvirke kommuner til å redusere antallet valgdager.

Flertallet viser også til at de samme problemstillingene gjør seg gjeldende i forholdet til antall valglokaler. Når det både er kostnadskrevende og vanskelig å rekruttere nok personer til å delta under valgene, kan det medføre at flere kommuner ser seg tvunget til å redusere antall valglokaler. Disse forholdene kan resultere i negative konsekvenser for valgdeltakelsen og bidra til at færre får benyttet seg av sine demokratiske rettigheter.

Regjeringen anfører at listekandidaters deltakelse i valglokalet kan svekke velgernes tillit til at prosessen er tilstrekkelig nøytral. Dersom en legger regjeringens tenkning til grunn må en også sette spørsmålsteget ved om politiske aktivister, medlemmer av organisasjoner og lignende som ikke er listekandidater, men som har åpenbare interesser i valgfallet både partipolitisk og i forhold til enkeltkandidater, er vesentlig bedre skikket til å ivareta stemmestyrets forpliktelser eller funksjoner som stemmemottaker og valgfunksjonær enn listekandidater. En må, hvis en følger regjeringens logikk, også kunne

hevde at listekandidatenes familiemedlemmer, forettningsforbindelser og venner kan ha direkte interesse av valgfallet.

Selv om interessen er mindre direkte enn for kandidater som stiller til valg for å bli valgt, kan en ikke utelukke at også slike situasjoner i teorien vil kunne påvirke velgernes tillit til valggjennomføringen. En kan sammenligne slike interesser med de mange listekandidater som overhode ikke har ambisjoner eller interesse i å bli valgt, men som stiller opp som «listefyll» for partiet. Disse er også ekskludert fra deltakelse med regjeringens forslag.

Flertallet mener slike teoretiske og oppkonstruerte problemstillinger forkludrer demokratidebatten og vil ikke støtte opp om regjeringens forsøk på dette.

Flertallet mener det ikke foreligger tungtveiende grunner for å innføre de foreslåtte begrensninger i borgerens rett til å delta i demokratiske prosesser og demokratiske organer og vil gå mot forslaget til § 8-2 nytt tredje ledd og § 9-3 nytt fjerde ledd i valgloven samt forslaget til § 14 nytt nr. 4 i kommuneloven.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet støtter at det innføres begrensninger i listekandidaters valgbarhet til stemmestyre. Personer som selv stiller til valg, kan ikke samtidig ha roller som stemmemottakere og valgfunksjonærer i valglokalene. Disse medlemmer merker seg at det legges opp til iverksettelse av reformen først ved valget i 2013, men at det gis anledning til å starte tilpasningen allerede ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011.

Når det gjelder spørsmålet om prosedyrer for forsegling, oppbevaring og transport av valgmateriell, deler komiteen departementets understrekning av et regelverk for alle faser av valgprosessen som skaper grunnleggende tilliten til at valgadministrasjonen er upartisk og at valgene gjennomføres med integritet. Komiteen støtter forslaget til nye bestemmelser i valgloven §§ 8-4 og 9-5: *Valgurner som brukes ved forhåndsstemmegivningen innenriks og på valgdagen skal være forseglet.*

Komiteen har ingen innsigelse mot at trykkfeilen «skiftlig» blir rettet til «skriftlig» i valglovens § 2-7 (2).

Komiteen sier seg enig med departementet i at det utarbeides et skjema for kvittering av mottatt valgmateriell, og at § 34 i valgforskriften inkluderer denne bestemmelsen. Skjemaet skal følge valgmateriellet, og de som mottar det skal kontrollere at innhold og skjema stemmer overens. Bekreftet kvittering for mottatt materiell skal leveres til den som bringer materiellet – en representant for stemmesty-

rene ved levering innenfor kommunen, og en representant for valgstyret ved levering til fylkesvalgstyret. Komiteen merker seg at departementet kommer tilbake med ytterligere detaljer i forbindelse med endringer i valgforskriften til våren.

Komiteen viser til at ansatte i departementene – med unntak av statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere – etter Grunnloven § 62 og valgloven § 3-1 (2) – er utelukket fra valg til Stortinget. Komiteen mener regelverket er godt begrunnet i hensynet til maktfordelingsprinsippet og at bestemmelsene om valgbarhet bør forbli uendret.

Komiteen har merket seg DIFIs rapport om alternativ organisering av det sentrale valgarbeidet for å sikre uavhengighet og fortsatt tillit til at valg blir korrekt gjennomførte og opptalte. Komiteen har også merket seg at departementet ikke har konkludert i saken.

Saken reiser en lang rekke viktige og prinsipielle spørsmål knyttet til gjennomføring, uavhengighet, tillit, mulighet for legitim politisk styring og organisering av valgene. Komiteen merker seg at ulike land løser dette spørsmålet på ulikt vis. Komiteen merker seg også at det ikke er noe ved dagens organisering, eller de historiske erfaringer ved denne, som tyder på at oppgaven ikke har blitt løst på tilfredsstillende måte, eller at utilbørlig politisk innblanding har funnet sted. Det norske demokratiet kjennetegnes ved høy tillit mellom velgere og myndigheter, mellom politisk ledelse og administrasjon. Dette er en kvalitet ved det norske systemet det er verdt å ta vare på. Komiteen er derfor usikker på om det problemet man her forsøker å løse i det hele tatt eksisterer.

Regjeringen vil uavhengig av modell ha behov for kompetanse knyttet til evaluering av valg, endringer i regler, system og lovarbeider. Å skille denne funksjonen fra det operative kan lett resultere i mye dobbeltarbeid, mangel på samhandling og kompetanseoverføring, og dermed en lite hensiktsmessig organisering av et viktig arbeid.

Komiteen ber derfor regjeringen om ikke å gå videre med et arbeid for å opprette en uavhengig, sentral valgenhet.

8. Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

Forslag 1

I

I lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) gjøres følgende endringer:

§ 8-2 nytt tredje ledd skal lyde:

(3) Kandidat som er oppført på valgliste ved kommunestyrevalget, kan ikke oppnevnes til stemmemottaker i vedkommende kommune. Kandidat som er oppført på valgliste ved stortingsvalget eller fylkestingsvalget, kan ikke oppnevnes til stemmemottaker i kommunene i vedkommende fylke.

Nåværende § 8-2 tredje ledd blir nytt fjerde ledd.

§ 9-3 ny overskrift skal lyde:

§ 9-3 *Tid og sted for stemmegivningen.*
Organisering

§ 9-3 nytt fjerde ledd skal lyde:

(4) Kandidat som er oppført på valgliste ved kommunestyrevalget, kan ikke oppnevnes til stemmemottaker eller valgfunksjonær i valglokalene i vedkommende kommune. Kandidat som er oppført på valgliste ved stortingsvalget eller fylkestingsvalget, kan ikke oppnevnes til stemmemottaker eller valgfunksjonær i valglokalene i kommunene i vedkommende fylke.

II

I lov 25. september 1992 nr. 107 om kommuner og fylkeskommuner (kommuneloven) gjøres følgende endringer:

§ 14 nytt nr. 4 skal lyde:

Kandidat som er oppført på valgliste ved kommunestyrevalget, kan ikke velges til stemmestyremedlem i vedkommende kommune. Kandidat som er oppført på valgliste ved stortingsvalget eller fylkestingsvalget, kan ikke velges til stemmestyremedlem i kommunene i vedkommende fylke.

Nåværende § 14 nr. 4 blir nytt nr. 5.

III

Ikrafttreden

Endringer i valgloven §§ 8-2 (3) og (4), 9-3 (4) og kommuneloven § 14 nr. 4 og 5 trer i kraft fra 1. januar 2012.

9. Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i valgloven (ombudsplikten, forsegling av valgurner mv.)

I

I lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) gjøres følgende endringer:

§ 2-5 skal lyde:

Folkeregistermyndigheten plikter selv av eget tiltak, uten hinder av lovbestemt taushetsplikt, på hensiktsmessig måte å stille til disposisjon for valgmyndighetene

- a) *et uttrekk av folkeregisteret per 1. april i valgåret basert på stemmerettsvilkårene, for kontroll av lovens krav til listekandidater og underskrifter på listeforslag og*
- b) *opplysninger om hvem som skal innføres i manntallet i kommunen per 30. juni.*

§ 2-7 (2) skal lyde:

- (2) Kravet skal være *skriftlig* og begrunnet.

§ 3-4 første ledd skal lyde:

(1) Rett til å kreve seg fritatt fra valg til fylkesting og kommunestyre har den som avgir skriftlig erklæ-

ring om at vedkommende ikke ønsker å stille til valg på den aktuelle valglisten.

§ 8-4 nytt femte ledd skal lyde:

(5) Valgurner som brukes ved forhåndsstemmegivningen innenriks skal være forseglet.

§ 9-5 nytt sjettede ledd skal lyde:

(6) Valgurner som brukes ved stemmegivningen på valgdagen skal være forseglet.

§ 15-5 første, andre og tredje ledd skal lyde:

(1) Hvis en dato som er utgangspunktet for en frist faller på *en lørdag eller* en helligdag, begynner fristen å løpe nærmest påfølgende hverdag.

(2) Hvis en dato for avslutningen av en frist faller på *en lørdag eller* en helligdag, løper fristen ut den nærmest påfølgende hverdag.

(3) Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder tilsvarende i de tilfeller hvor en dato som er det tidligste eller seneste tidspunktet for noen handling etter denne lov, faller på *en lørdag eller* en helligdag.

II

Ikrafttreden

Endringene trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 29. mars 2011

Anders Anundsen

leder

Jette F. Christensen

ordfører

